

kontraktets definitiva afslutande blifvit undanröjde, antogs det samma till efterrättelse den 4 Juli 1853.

Öfver 4 år hade således förflutit från det stadens myndigheter tagit frågan om hand och till dess den blifvit afgjord.

Förenämnde underhandlingar, hvilka dels egde rum emellan delegerade af administrationen och direktionen, dels genom skriftväxlingar, mötte åtskilliga svårigheter, synnerligen med afseende å gaslysningens utsträckning till hufvudstadens samtliga församlingar, priset på gas för enskild förbrukning, gatulågornas fördelning i hela och halfva, tiden för kontraktets bestånd och huru förhållas borde efter kontraktstidens slut. Ingen, hvarken inom administrationen eller bolagets direktion, hade någon erfarenhet angående gaslysnings införande i en stor stad. Till grund för underhandlingarne lades för den skull de af sockenstämmonämnden gifna bestämmelser, jemte de kontrakt, som i Christiania och Göteborg blifvit afslutade med engelske gasingeniören Malam. Dock påyrkade och genomdref administrationen åtskilliga afvikelser, hvilka sedermera föranledde tvistigheter och slutligen förändringar af kontraktet.

Uti § 5 af kontraktet hade administrationen förbundit sig "att hos Stadens Drätselkommission söka utverka kostnadsfri upplåtelse åt bolaget af en för gasverkets anläggning tjenlig, tillräckligt stor och nära intill hamn eller annan tjenlig lossnings- och lastningsplats belägen tomt, till fri disposition och begagnande under den tid detta kontrakt är gällande, samt derefter så länge bolaget eger gasverket", äfvensom kostnadsfri upplåtelse af tjenliga mindre platser för de gasklockor, som framdeles fordras i och för gaslysningens utsträckning.

Bolaget fick äfven åt sig upplåten den plats, der gasverket nu är beläget. Denna utgjordes af en, under en lång följd af år, genom utförande af afskräden, sopor och hvarjehanda orenlighet i Clara sjö tillkommen uppländning, som vid vanligt vattenstånd föga höjde sig öfver sjöns yta, men vid högt vatten öfversvämmades, bildande ett stinkande träsk. På höjda delen deraf, invid slutet af Clara Bergsgatan, befann sig Stadens materialgård, och närmast öster om densamma den s. k. reservoarplatsen, dit, genom en entreprenörs försorg, latrinspillning fördes för inlastning i prämar, men hvilken spillning till stor del uttömdes i sjön. Det var på en sådan plats, som ett så grannlaga byggnadsföretag som anläggning af Stockholms gasverk, med dertill hörande gasklockor och apparater af flerehandas slag, skulle utföras.

Angelägnaste omsorgen blef nu att gå i författning om antagande af en gasingeniör, för upgörande af förslag och ritningar till de byggnader m. m., som för gaslysnings inrättningen erfordrades, äfvensom för arbetenas utförande och blef dertill den förutnämde Jules Danré antagen.

Danré, förberedd på saken, infan sig ofördröjligen i Stockholm. Vid första ögonkastet på den för gasverket afsedda platsen, fann han dess olämplighet i flera hänseenden för anläggning af ett gasverk, som fordrade säkra grundvalar. Med biträde af Danré, bemödade sig för den skull direktionen att efterforska huruvida icke en lämpligare byggnadsplats kunde anskaffas. En sådan kom äfven på förslag, nemligen inom kvarteret *Edelman mindre*: Ladugårdslands församling. Detta kvarter innefattade blott 2:ne tomter, den ena tillhörig Veterinärinrättningen, den andra Rydbergska Sjömansskolan. Framställning gjordes hos vederbörande om inköp af dessa tomter; men när de vilkor, som för bifall härtill föreskrefvos, voro alltför betungande, i det icke blott en summa af 95,000 Rd:r b:ko skulle erläggas, *men äfven på bolagets bekostnad nya byggnader för Veterinärinrättningen uppföras*, så nödgades man uppgifva all tanke på gasverkets anläggning å dessa tomter.

Enär ej heller någon annan för ändamålet lämplig byggnadsplats kunde, oaktadt alla bemödanden, erhållas, fann sig direktionen böra öfvertaga den erbjudna platsen invid Clara sjö. För att, med afseende å förestående grundläggningsarbeten, utröna markens beskaffenhet och bärförmåga, anställdes åtskilliga gräfnings- och belastningsförsök, hvarvid befanns att marken öfverst bestod af ett omkring 7 fot tjockt lager påfyld jord, af dels förmultnade, dels i förruttelse stadda ämnen, blandade med tegelgrus, m. m. Derunder var utbredt ett djupt gående lager af med vatten genomdränkt blålera, utgörande en lös och rörlig massa, som vid belastning sköts åt sidan, der intet motstånd mötte, eller trycktes uppåt, till dess jernvigt uppstod. På södra och vestra sidan var platsen begränsad af en gammal bristfällig strandskoning. Till fast botten var ett djup af 60 till 70 fot. Ingeniören var mycket oviss huru man borde gå till väga för vinnande af säker grundläggning; men kom slutligen till den åsigt att, sedan i den lösa leran nedpackats ett lager gråstensskärf, sandbädd skulle vara den lämpligaste grundvalen. I följd häraf anskaffades och upplades på platsen stora högar med skärf och sand; men det ville sig icke bättre än att dessa plötsligen ned-

sjönko i djupet och undantryckte den rörliga lermassan, så att strandskoningens kullstörtades.

Emellertid hade man satt sig i förbindelse med öfversten Nils Ericson, som förklarar att enda sättet för vinnande af säker grundval var begagnandet af pålning, samt att bädden för grundmurarne borde komma att ligga 2 fot under 13-fotsmärket på skalan vid slusströskeln. Detta blef ock direktionens beslut.

När numera ingen villrådighet egde rum i afseende å grundbyggnaden, företogs ofördröjligen de nödiga pålningsarbetena, samt bedrefvos med all den fart omständigheterna medgäfvos. Först verkställes pålning och grundläggning för gas-klockan N:r 2 (den större af dem Danré föreslagit); men härvid mötte ganska stora svårigheter, enär, ehuru schakterna omgäfvos med spåntväggar, det visade sig omöjligt att göra nedgräfningsarna till erforderligt djup, i anseende till vattens inträngande och de lösa lagrens uppskjutning från botten. Dessa lager måste först genom pålarne förtätas och jorden sedan bortgrävas mellan de tätt nedslagna pålarna.

Arbetet pådrefs med mycken raskhet. För pålnings- och grundläggningsarbetena samt uppförandet af gasverkets byggnader antogs skickliga byggmästare. För nedläggning af hufvud- och spisningsrörledningarna inkallades engelska entreprenörer, äfvensom för inre gasledningar och lysapparaters anbringande.

Genom påfyllning med grus och andra tjenliga ämnen till flera fots höjd, förvandlades gasverkets hela område till en torr och sund plats, som omgafs med en stark och väl förankrad strandskoning, omfattande jemväl plats för ny materialgård å staden, inhägnad med plank på alla sidor, dit skjul och materialier flyttades, allt på bekostnad af bolaget, som derjemte blifvit ålagdt att bereda bostad åt tillsyningsmannen öfver materialgården.

Det låg i Danrés intresse att fullborda gaslysningsinrättningen så skyndsamt som möjligt, enär han åtagit sig att, emot åtnjutande af en särskild gratifikation af 3,333½ Rdr banko, till början af Augusti 1864, d. v. s. ett år förr än kontraktet föreskref, hafva fullständigt ordnat gatubelysningen inom centralförsamlingarne. Till hans biträde antogs civilingenjören Arvid Hjortzberg, som efter Danrés utkast, fullbordade alla ritningar till gasverkets byggnader och apparater, hvarförutom han äfven understundom togs i anspråk för tillsynen öfver de yttre arbetena.

Det alltför lågt beräknade aktiekapitalet var längesedan medtaget och bolaget nödgades att upptaga flera lån: 1853 till belopp af 80,000 rdr banko, 1854 ytterligare 170,000 och 1856 än ytterligare 600,000 rdr banko. Bolagets ställning var i sanning brydsam, helst i det primitiva aktiekapitalet ej ett enda öre beräknats till anskaffning af gasmaterialier, redskap och driftkostnad, oafsedt en mängd andra löpande utgifter.

Under sådana omständigheter var helt naturligt att bolagsmännen icke kunde å sina aktier få uppbära någon ränta, än mindre vinstutdelning. Vid slutet af år 1855 utgjorde aktieegarnes räntefordran 74,503 rdr banko. Gastillverkningen uppgick redan då till 31,645,000 k.-f., deraf i det närmaste 17,800,000 k.-f. för den enskilda gasförbrukningen. År 1856 steg tillverkningen till 42,600,000 k.-f. deraf den enskilda gaslysningen förbrukade 28,506,500 k.-f. Det oaktadt utgjorde nettobehållningen på rörelsen sistnämnda år endast 5,476 rdr 24 sk. banko.

Emellertid hade administratorerna tid efter annan fått starka påtryckningar från en mängd personer inom de icke centrala församlingarna, att dit utsträcka gaslysningen, hvarförutom tidningsartiklar uppmanade dertill. "Man klagade, att, då stadens invånare inom *alla* stadsdelar måste skatta till gatulyshållningen, de flesta församlingar likväl voro vanlottade; att hela gaslysningsfrågan genomdrifvits blott för centralförsamlingarnes skull; att dessa gynnades på de öfriga församlingarnas bekostnad, o. s. v.; hvarförutan åtskilliga utom de centrala församlingarna bosatta industriidkare, fabrikanter, handlande, m. fl. ansågo sig förnärnade genom att icke blifva försatta i tillfälle att i sina verk, fabriker och bodlägenheter få tillgodonjuta gaslysningens fördelar." *)

Likartade framställningar hade ock ingått till gasbolagets direktion, men icke kunnat föranleda annan åtgärd, än att direktionen, för att påskynda gaslysningens utsträckning i enlighet med kontraktets bestämmelser, gjort hemställan derom, att det då gällande priset på gas för den enskilda förbrukningen, 5 rdr banko, finge fortfarande blifva gällande intilldess bolagets vinst, på gaslysningsinrättningen i sin helhet, uppnått det i kontraktet bestämda maximum, hvaraf gaslysningens första utsträckning till periferiförsamlingarne gjorts beroende, nemligen 5 % vinst utöfver 5 % ränta å aktiekapitalet, hvarefter en nedsättning i

*) Anförande till lyshållnings-administrationens protokoll, af dess ledamot öfversten Otto Modig.

gaspriset skulle ega rum med 12 sk. banko för hvarje gång nämnde behållning blifvit uppnådd och ny utsträckning företagas, intill dess gatugaslysningen blifvit, enligt faststald plan, fullständigt ordnad.

Efter tre månaders betänketid, afslog administrationen denna begäran, men förklarade sig villig att lemna något penningebidrag, derest gaslysningen ofördröjligen utsträcktes till periferiförsamlingarne. Direktionen åter, i betraktande af de ansenliga omkostnader, som den i fråga varande utsträckningen kräfde, och enär administrationen icke syntes vilja tillerkänna bolaget några motsvarande fördelar, endast ett ringa penningeunderstöd, fann sig, dertill uppmanad af åtskilliga framstående personer inom periferiförsamlingarne, hvilka församlingars rättmätiga anspråk icke kunde förnekas, föranledd att inför Öfver-Ståthållaren framlägga de omständigheter, med hvilka denna viktiga fråga egde närmaste sammanhang.

Uti skrifvelse af den 31 Mars 1856, fästade direktionen Öfver-Ståthållarens uppmärksamhet derpå, att vid lyshållningskontraktets uppgörande, administrationen tillätit sig åtskilliga afvikelser från de af sockenstämmonämnden "*fastställda grunder för införande af en förbättrad gatubelysning inom Stockholm*" i fråga såväl angående villkoren för gaslysningens utsträckning utom centralförsamlingarna, som i afseende å priset på gas för den enskilda förbrukningen; att, enär *gatugaslysningen* icke lemnade någon vinst, men vanligen förlust, bolagets vinst, hvaraf utsträckningen gjorts beroende, uteslutande måtte hemtas från den *enskilda* gaslysningen; samt att, med den nedsättning i priset, i mon som den enskilda gasförbrukningen ökas, enligt hvad § 27 i kontraktet bestämmer, det redan visat sig, att utsigterna för uppnåendet af den vinst af 10 %, som betingar gaslysningens utsträckande, äro så långt aflägsna, att de sannolikt icke under hela kontraktstiden kunna ernås.

Slutligen framställes till Öfver-Ståthållarens pröfning följande förslag:

"Bolaget åtager sig, att från och med lysningstidens början hösten 1857 och sedan *årligen*, intilldess gatulyksningen blifvit öfverallt inom det bestämda gaslysningsområdet utsträckt, ombesörja denna utsträckning med minst 150 lågor hvarje år;"

hwaremot, för fullgörandet häraf, bolaget, såsom oeftergifligt vilkor, betingar sig:

"a) att priset på enskild gasförbrukning blir 5 rdr banko per 1,000 k.-f. intilldess bolaget, på gaslysningsinrättningen i dess helhet, erhållit en vinst af 5 % utöfver 5 % ränta å hela anläggningskostnaden, då gaspriset nedsattes med 12 sk. banko per 1,000 k.-f., hvar efter, och sedan vinsten ånyo, på enahanda sätt beräknad, uppgått till samma belopp, ytterligare en lika stor nedsättning af gaspriset eger rum, och så vidare intill dess priset nedgått till 3 rdr 24 sk. banko, hvarvid det sedan förblifver; med förbehåll likväl, att derest materialier och arbetskostnad för gasens beredning skulle stiga så högt, att gaslysningsinrättningen i sin helhet icke skulle lemna 5 % ränta å hela anläggningskostnaden, priset på gas för den enskilda förbrukningen då måtte förhöjas, så att bolagets årliga nettobehållning kan beräknas uppgå till minst 5 % å sistnämnde kostnad, hvilket allt skall pröfvas och bestämmas af gode män, valde i den ordning och till det antal, som § 37 af lyshållningskontraktet föreskrifver;

b) att samtliga gaslykter utom centralförsamlingarna förses med brännare för *hel* låga; och

c) att från § 40 af kontraktet uteslutes 4:de och 5:te punkterna samt 3:dje punkten erhåller en något förändrad redaktion."

Denna framställning hade till följd, att administrationen, till hvilken frågan hänsköts, begagnade sin i kontraktet förbehållna rättighet, att ega tillgång till bolagets räkenskaper, hvilka genom utsedde delegerade noga genomgingos och granskades.

Följden här af blef de förändringar af kontraktet, hvilka vunno såväl Öfver-Ståthållarens som drätselkommissionens, å stadens vägnar fastställelse, och hvilka, till ömsesidig framtida efterrättelse, undertecknades den 26 Januari 1857.

Enligt dessa bestämmelser hade bolaget förbundit sig att intill lysningsterminens början hösten 1860 hafva gatulysnigen utsträckt och fullständigt ordnad, enligt fastställd plan.

Vi införa här nedanstående utdrag af till sockenstämman afgifvet yttrande af administrationens d. v. ledamöter*), till bemötande af några revisorernas anmärkningar;

*) Yttrandet, dateradt den 6 Maj 1861, är undertecknad af *Ad. Alexanderson, Carl Henr. Pfejfer, Joh. Michaelson, Er. Edlund, Frans Schartau, Fr. Th. Berg, C. P. Dahlgren* och *N. A. Wilander*.

“... hvad den förlängda besittningstiden (af gasverket) angår, så var administrationen alldeles icke bunden af någon föreskrift från sockenstämmonämnden“... “När nya kontraktet afslutades, så hade redan tillståndet för bolaget, att få till eget begagnande hafva sina omförmälda anläggningar qvar till 1950, blifvit gifvet af kompetent myndighet, nemligen stadens drätselkommission, och rättigheten var således i sjelfva verket oberoende af administrationens samtycke, hvilket i öfrigt alldeles icke medförde förlängning af bolagets rätt att besörja den allmänna belysningen eller af bolagets monopol i något afseende.“

“Beträffande åter frågan om priset på den gas, som lemnas åt enskilda förbrukare, så hade administratorerna, efter inhemtad noggrann kännedom af bolagets räkenskaper och efter uppgjorda probabilitetskalkyler, funnit sig kunna antaga såsom alldeles utredt och uppenbart, att under ett fortsatt vidhållande af det äldre kontraktets bestämmelser om successiv nedsättning af priset på denna gas, den offentliga belysningens utsträckning till Catharina, Maria, Kungsholms, Adolf Fredriks och Ladugårdslands församlingar icke under hela kontraktstiden skulle kunna komma till stånd, och att således det åt administratorerna gifna uppdrag var väsentligen förfeladt, eller med andra ord, att administratorerne genom den första i nämnda afseende felaktiga uppgörelsen af kontraktet, hade, ehuru i välmening, uppförfat hufvudändamålet för hvad som var bisak. Administratorerna borde då söka rätta misstaget, helst den fann rättelsen leda till gagn för staden i det hela och kunna ske utan olägenhet för egna principaler. Dessa voro nemligen de, som förbundit sig att, under 30 år, bekosta den “offentliga“ belysningen, och hvilkas för detta ändamål erforderliga bidrag uppföras å allmänna debetsedlarne, men icke på sätt revisorerna synes hafva föreställt sig, de enskilda gasförbrukarne, hvilka när som helst kunna afsäga sig gasen, om de finna priset för högt, samt aldrig gifvit administratorerna något uppdrag att föra sin talan, och ej heller behöfva erkänna sig bundna af administratorernas bestämmelser, de der för öfrigt rätteligen ingenting annat innehålla, än ett betryggande emot en bolaget möjligen påkommande fallenhet att vilja till öfverdrift uppskatta sin produkt. Vid sådant förhållande kunna gasförbrukarne icke skäligen anse sig förfördelade derigenom, att ett af administratorerna gjordt förbehåll, som förmodats vara förenligt med dess principalers och den stora allmänhetens intresse, blef,

när det fanns lända till principalernas och denna allmänhets skada, af administratorerna återkalladt.“

“I fråga varande nu klandrade vilkor blefvo resultatet af många och långa, flera gånger afbrutna och åter upptagna underhandlingar med gaslysningsbolagets direktion, samt voro de billigaste, som å administratorernas sida kunde för ändamålet betingas, och, efter administratorernas tanka, i ej ringa grad fördelaktiga för stadens innevånare, såsom medförande en skyndsamt utsträckning ej allenast af den offentliga gaslysningen jemväl till de icke enstaka församlingarne, utan äfven af tillfällena för enskilda derinom, att tillvinna sig gasljusets fördelar, hvilka ock sedermera, såsom erfarenheten visat, blifvit ifrigt sökta och begagnade, utan afseende å den skedda kontraktsförändringen, hvad priset angår.“

“Revisorernas klander af pridförändringen, . . . torde befinnas destomera obefogadt, som sockenstämmonämnden, uti sina “grunder“, förutsatt, det gaslysningsbolaget skäligen borde kunna påräkna 10 procent i behållen årlig ränta af sitt nedlagda kapital, men det ännu icke visat sig att någon sådan utdelning, oaktadt förändringarna i kontraktet och det lyckliga uteblifvandet af all större motgång för bolaget, kunnat uppnås. Det är också ett faktum, att för privatgasen betalas på andra ställen mera än i Stockholm, och sålunda t. ex. i Götebeorg 9 sh. sterling eller öfver 8 Rdr pr 1,000 k.-f.“ *).

Sådana voro de åsigter och bevekelsegrunder, hvilka gäfvoro anledning till de år 1857 vidtagna förändringar af lyshållningskontraktet. Fråga kan vara huruvida icke de af direktionen föreslagna vilkor för utsträckningen hade varit för stadens gasförbrukande innevånare förmonligare, än de, hvilka slutligen stadgades på framställning af administratorerna, som hufvudsakligen afsågo, att gatubelysningen så skyndsamt som möjligt blefve, enligt den fastställda planen, införd och fullständigt ordnad inom periferiförsamlingarne, hvarvid administratorerna företrädesvis togo i betraktande:

“att gaslysnings införande i hufvudstaden egentligen åsyftade en *förbättrad gatubelysning*, hvilket tydligen ådagaläggdes genom ordalagen uti de af sockenstämmonämnden fastställda *grunder* för införandet af en sådan förbättring;“

“att nyssnämnda grunder, som upptaga 7 tryckta sidor, endast på tvenne rader vidröra den *enskilda gaslysningen*,

*) Detta pris är dock senare nedsatt genom nytt kontrakt och mot förlängd oktroy.

och detta i ordalag, som t. o. m. kunna tydas så, som hade sockenstämмо-nämndens åsigt varit att *åt Bolaget* skulle öfverlemnas bestämmandet af priset för enskild gasförbrukning, blott detta blefve "fixeradt" *).

Gasbolaget, som på grund af den träffade öfverenskommelsen åtagit sig att inom 2½ års tid hafva fullbordat i fråga varande utsträckning af gatugaslysningen till samtliga församlingar, hvartill fordrades icke blott en anseelig utvidgning af gasverket, jemte nya apparater och gasklockor, men äfven utläggning inom centralförsamlingarna af nya hufvudrör, tillräckligt vida, att till öfriga vidt spridda stadsdelar leda den myckenhet gas, som derstädes ansågs vara för äfven en tillväxande förbrukning behöflig. — beslöt ändteligen, vid bolagsstämma den 31 Oktober 1857, utgifvande af 1,002 nya aktier, i följd hvaraf aktieantalet höjdes till 3,200, motsvarande ett kapital af 1,200,000 kr., men hvilket ringa förtroende aktieegarne och den öfriga allmänheten *då* hyste till hela företaget och hvilka svårigheter bolaget och dess direktion i följd deraf hade att kunna fullgöra det med lyshållnings-administratorerna träffade aftalet om gaslysningens utsträckning, framgår aldra bäst deraf, att, ehuru sista anteckningstiden för berörda 1,002 nya aktier af bolaget var annonserad att utgå med den 31 December 1857, voro vid sistnämde tidpunkt endast 480 aktier antecknade och derpå inbetalning gjord för endast 330 stycken aktier; och att direktionen ännu i Juni månad året derpå var nödsakad annonsera om försäljningen af de återstående aktierna. Först fyra månader derefter eller i slutet af Oktober månad hade direktionen kunnat försälja dessa och erhålla det för dem afsedda penningbeloppet.

Under tiden var direktionen nödgad, att med anlitande af sina egna namn som säkerhet, å bolagets så väl in- och utländska lån, bereda tillgång för alla de med denna första utsträckning förenade utgifter, öfver sexhundratusen kronor — ett den tiden oerhördt belopp.

Bolaget fullgjorde inom föreskrifven tid sina åtagna förbindelser. På derom af vederbörande gjorda framställningar, utsträcktes derjemte gaslysningen dels å de till stadens tullar ledande hufvudgator, dels till Kongl. Djurgården och Kongl. Skeppsholmen, hvarförutan bolaget med beredvillighet gick administratorernas

*) Lyshållnings-administratorernas protokoll den 31 December 1860.

önskningsar till mötes med afseende å införandet af belysning med gas å åtskilliga gator, belägna utom det för denna belysning primitivt bestämda området.

Det var ej lätt att bedöma huru bolagets framtid skulle komma att gestalta sig. Utsigterna voro ej synnerligen lofvande. Vid 1860 års slut hade bolaget åsamkat sig en skuld af 778,686 kr. upplånte emot dels obligationer och dels direktionens reverser, förutom åtskilliga andra skulder, så inom som utom landet. Samma års nettobehållning utgjorde något öfver 26,000 kr., deraf, efter afsättning till reservfonden, $1\frac{3}{4}$ % af aktiekapitalet kunde, utöfver godtskrifven ränta, till aktieegarne utdelas, således tillsammans $6\frac{3}{4}$ %. Först år 1862 uppgick ränte- och vinstutdelningen sammanlagdt till 10 % å aktiens nominella värde; men det dröjde ända till 1866 innan bolaget kunde uppnå den vinst å *kostnaden för gaslysningsinrättningen i sin helhet*, som det primitiva kontraktet afsett och bestämt såsom vilkor för gaslysningens utsträckning — ett resultat, hvilket aldrig kunnat vinnas med bibehållande af den nedgående prisskalan för den enskilda gasen.

Vid 1860 års slut utgjorde gaturörsystemet en sammanlagd sträcka af närmare $8\frac{1}{2}$ svenska mil, ledande gas till 1,941 gatulågor och 29,260 enskilda lågor, de förra förbrukande 18,962,000 k.-f., de senare 55,453,500 k.-f. Fem år derefter hade gasförbrukningen ökats till i det närmaste 24 millioner k.-f. för den allmänna och 80 millioner för den enskilda belysningen. Under de följande fem åren ökades deremot gasförbrukningen ganska obetydligt, ehuru vid 1870 års slut antalet enskilda lågor utgjorde 48,385, hvadan det vill synas, som hade den gasförbrukande allmänheten lärt sig att hushålla med detta lysningsämne.

Under loppet af dessa 10 år hade ej heller någon betydligare utvidgning af gasverket egt rum, utan egentligen blott nödiga underhållsarbeten blifvit utförda, bland hvilka dock må nämnas utbytet af jernretorter emot lerretorter, samt i förening dermed stående förändring af ugnarna.

Emellertid hade bolaget år 1862 upptagit ett lån å en million kr. emot obligationer, löpande med 5 % ränta, att under 20 år, genom årlig afsättning af erforderligt belopp, återgåldas enligt faststald plan. Af detta lån inflöt likväl endast 750,000 kr., hvilka i främsta rummet begagnades till liqviderande af de särskilda skulder, hvilka bolaget tid efter annan åsamkat sig, men lemnade äfven tillgång att förse reservfonden, med räntebärande valutor, hvilka, vid förefallande behof, lätt kunde försäljas.

Ordnandet och betryggandet af bolagets ekonomiska ställning, var så mycket angelägnare, som man kunde förutse, att gasverket snart nog fordrade all den utvidgning, som lokala förhållanden medgåfvo. Till vinnande af ett större tomtområde, än det staden åt bolaget upplåtit, hade redan år 1860 en närgränsande egendom inköpts för 65,000 kr., derå jemväl en del af det stora kolhuset blifvit uppförd, hvarförutom bolaget äfven inköpt en annan tomt, belägen norr om Clara Bergsgatan, i ändamål att derå uppföra en fjerde gasklocka, afsedd att inrymma 300,000 k.-f. Öfveringeniören upprättade ock fullständiga ritningar och kostnadsförslag till såväl berörda gasklocka som erforderliga tillbyggnader af det större retorthuset och reningshuset, fullständig ombyggnad af den äldsta, af Danré uppförda ugnsräckan, m. fl. i sammanhang dermed stående byggnadsarbeten. Dessa utfördes under loppet af år 1872, med undantag af gasklockan, hvarmed måste anstå, i anseende till af vederbörande myndigheter vägrad tillåtelse att å gasverkets gård uppföra densamma. Bolaget nödgades för den skull inköpa en obebyggd tomt i kvarteret Lagerbärsträdet, der klockbyggnaden äntligen fick företagas år 1874 samt hann rätt och jemnt blifva färdig vid jultiden samma år. I följd af detta oförväntade uppskott med uppförandet af denna så högst behöfliga klocka uppstod stora svårigheter i afseende å tillverkningen och magasineringen af gasen, äfven ledo retorter och ugnar mycket häraf.

Denna klockbyggnad var öfveringeniören Hjortzbergs sista mera framstående arbete vid gasverket. Efter en tjenstetid af 21 år begärde och erhöll han afsked år 1875 och hugnades af bolaget med ett årligt understöd af tillsvidare 6,000 kronor. Emellertid hade direktionen sökt att förskaffa sig kännedom om de förbättringar, som de senare åren blifvit utförda inom gasindustrien och för den skull inkallat en framstående gasingeniör från Berlin, Direktör Fischer, hvilken lemnade en omfattande utredning af gasverkets nuvarande ställning, samt hvilka arbeten, som voro behöfliga för att sätta detsamma i ett tidsenligt skick och i stånd att motsvara den växande konsumtionens fordringar.

Till herr Hjortzbergs efterträdare antogs herr Julius Qvaglio från Wien, hvilken likväl icke länge utöfvade sin befattning, i det han tillträdde densamma mot slutet af år 1875 och afgick den 1:ste Oktober 1878, sedan han åtnjutit tjenstledighet under större delen af sistnämnda år. Hans efterträdare blef Löjtnanten

vid Väg- och Vattenbyggnadskorpsen A. Ahlsell, hvilken sedan år 1873 varit anställd såsom andre ingenjör vid gasverket.

Under de senare åren hafva ganska omfattande arbeten blifvit utförda, såväl för att utbreda gaslysningen öfver allt större del af hufvudstadens område som ock för att förbättra gasens tillverkningsätt och bättre tillgodogöra biprodukterna. Samtliga ugnar äro ombyggda och försedda med förbättrade retortmunstycken och lock. Nya kondensatorer af förbättrad konstruktion äro uppsatta. Ett nytt hus för gasmätarne är bygd och en ny stor sådan mätare är derstädes uppsatt. I samma hus är ett kemiskt laboratorium inrättadt. En stor cistern för uppsamling af tjäran är anlagd. Ammoniakfabriken är helt och hållet nybyggd samt en ny scrubber af ovanlig storlek uppställd, hvarigenom gasen kan befrias fullständigare än hvad vid gasverk vanligen låter sig göra från ammoniak. Stockholms gas är därför nu mera vida renare än gasen i de flesta andra städer. Nya ångpannor af ändamålsenlig konstruktion förse gasverket med den behöfliga vattenångan till ångmaskiner för drifvande af pumpverk, exhaustors m. m. De vidlyftiga ledningarna inom gasverket äro till stor del omlagda och förstorade. Ledningarna till staden äro så utsträckta, att då de år 1874 utgjorde omkring 11 mil de nu mera upptaga en längd af 14 mil. Visserligen hafva dessa omfattande arbeten icke kunnat verkställas utan att till en början misstag gjordes; sålunda har flertalet af de år 1876 af d. v. öfveringenjören (Qvaglio) uppförda generatorugnar sedermera visat sig olämpliga, samt måst nedrivas och deras värde afskrivas. De andra apparaterna hafva deremot i allmänhet visat sig särdeles ändamålsenliga.

Genom dessa arbeten har bokförda värdet å gasverket jemte inventarier som vid slutet af år 1860 var 1,755,899 kronor 16 öre och år 1870 2,305,246 kronor 36 öre, stigit så, att det vid början af innevarande år uppgick till 3,677,479 kronor 93 öre. Antalet gaslyktor för den allmänna gatubelysningen har under samma tid förökats från 1,849 och 2,288 till 3,120 och hela antalet gaslågor använda i den enskilda belysningen från omkring 25,000 och 48,385 till 77,731.

Beträffande kontraktet mellan gasbolaget och staden hafva icke några betydande förändringar blifvit vidtagna sedan 1857. Det är endast en förändrad lydelse af några ljusprofningen beträffande paragrafer i detta kontrakt, som senare tillkommit. Genom det sålunda bestämda sättet för profningen har staden

blifvit tillförsäkrad en gas af högre ljusstyrka än förut och i de flesta andra städer. En annan och mer genomgripande förändring i kontraktet har visserligen blifvit af gasbolaget föreslagen, men icke vunnit stadsfullmäktiges bifall. Den 31 Maj år 1877 ingick nemligen bolaget till stadsfullmäktige med en hemställan, att underhandling måtte inledas om uppgörandet af förslag till öfverenskommelse, rörande förlängning af kontraktet om allmänna och enskilda gaslysningen inom hufvudstaden eller att gasverket skulle öfvertagas af staden tidigare än lyshållningskontraktet bestämmer, i akt och mening att de arbeten och utvidgningar, som måste göras innan den nuvarande oktrotiden tilländagår, måtte, utan afseende på hvem som vid den tiden komme att ega gasverket, utföras på det för framtiden mest ändamålsenliga sätt. Det är uppenbart att vid en sådan underhandling uppgörelse skulle kunnat träffas angående nedsättning i gaspriset och öfriga belysningen i hufvudstaden rörande önskningsmål, som icke kunna vinnas utan att en öfverenskommelse göres mellan staden och bolaget. Emellertid erhöi bolaget den 13 December samma år det svar, att fullmäktige icke fäst något afseende vid bolagets förslag.

Rättelse.

Sid. 16, rad 6 nedifr. står 1864, läs 1854.

